

Rasistien harjoittama manipulaatio on uhka demokratialle

27.9.2023 / [Jani Sinokki](#) / [Artikkelit](#) / [Rasismi, Retoriikka](#) / 8 minuutiksi luettavaa

Rasistit ja laitoikeisto pyrkivät vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen tahallisen manipuloivalla kielenkäytöllä. Se ylittää moraalisesti merkittävän rajan kuulijoiden hyväksyttävän ohjailun ja tuomittavan manipuloinnin välillä. Tämä rapauttaa luottamusta, joka on rationaalisen keskustelun ennakkoehto.

Analysoidessaan toisen maailmansodan juutalaisvainoja vuonna 1945 julkaistussa teoksessaan *Pohdintoja juutalaiskysymyksestä*, **Jean-Paul Sartre** tuli osoittaneeksi ahdingon, jossa demokraattiseen keskusteluun luottavat joutuvat elämään.

Keskustelua ja keskustelukumppaneitaan halveksuva ääriajattelija voi hauskuuttaa itseään (ja tovereitaan) väitteillä, jotka itsekään tietää absurdeiksi. Sartren mukaan hän voi tehdä näin, ”sillä hänen vastustajansa joutuu käyttämään sanoja vastuullisesti, koska hän uskoo sanoihin”. Sartre toteaa, että ääriajattelijat voivat pelleillä, koska ”antamalla naurettavia perusteluita he saattavat keskustelukumppaniensa vakavuuden huonoon valoon”. Ääriajattelijoiden toimintaa leimaa pahantahtoisuus – Sartre katsoo, että he eivät yritä ”suostutella tervein argumentein vaan uhkailevat ja aiheuttavat hämmennystä”.

Sanotun totuudenmukaisuuteen uskomisen näyttää olevan keskustelun välttämätön ehto. Kielifilosofit käyttävät toisinaan ilmausta takaava konteksti (engl. *warranting context*) kuvaamaan oletusta siitä, että puhuja puhuu totta. Olennaista on, että takaavassa kontekstissa myös puhuja tietää muiden oletavan hänen uskovan itse siihen, mitä sanoo. Oikeussalissa annettu valahtoinen todistus

on esimerkki takaavasta kontekstista. Myös tavallinen keskustelu ja informaationvälitys kävisi mahdottomaksi, ellei voitaisi luottaa siihen, että puhuja uskoo sanomansa todeksi.

Kuulijan oletusta siitä, että puhuja uskoo itse sanomaansa, voidaan käyttää väärin. Esimerkiksi valehtelu ja harhaanjohtaminen on mahdollista vain silloin, kun kuulija olettaa puhujan pitäytyvän totuudessa.

Manipulointi on kuulijoiden tahallista ohjailemista uskomaan väitteitä, joita he eivät itse hyväksyisi, jos ne esitettäisiin heille suoremmin. Manipulointi käyttääkin hienovaraisemmin hyödykseen oletusta puhujan totuudessa pysymisestä. Mitä röyhkeämpää manipulaatio on, sitä taipuvaisempia ihmiset ovat itseasiassa ajattelemaan, että manipulaatiota ei tapahdu.

Erityisesti rasististen toimijoiden harjoittama manipulointi käyttää hyväkseen kuulijoiden lähtökohtaista suopeutta. Nykykuulijat ovat vain harvoin valmiita hyväksymään avoimen rasistisia näkemyksiä, mutta heidän piileviä ennakkoluulojaan on kuitenkin mahdollista kutitella tavoilla, jotka saavat heidät vastaanottavaisemmiksi myös näille äärimmäisille ajatuksille.

Tapaus Daily Stormer

Vuonna 2017 yhdysvaltalaisen vaikutusvaltaisen uusnatsisivusto *Daily Stormer*in [kirjoittajaohje](#) vuodettiin julki. Seitsemäntoistasivuista yksityiskohtaista dokumenttia on varsin hyvällä syyllä kuvattu äärioikeiston pelikirjaksi. Se sisältää täsmällisiä ohjeita siitä, miten yleisölle pitää kommunikoida, jotta nämä saataisiin mahdollisimman vastaanottavaisiksi äärimmäisille ajatuksille. Ohjeet ja niiden tavoitteet ovat hyytävää luettavaa.

Kirjoitus ohjeistaa kirjoittajia pitäytymään poikkeuksetta kepeässä äänensävyssä, koska ”useimmat ihmiset eivät pidä materiaalista, joka vaikuttaa sapeksalta, raivoisalta, ei-ironiselta vihalt”. Kirjoittaja (ilmeisesti sivuston ylläpitäjä, maalittamisesta ja muista rikoksista sittemmin tuomittu **Andrew Anglin**) ohjeistaa tietoisesti tekemään pilaa raivopäisistä rasisteista ”itseironisesti”, koska se on yleisöstä puoleensavetävää.

Pelikirja paljastaa erityisesti huumorin valjastamisen alhaisiin tarkoituseriin. Sen kirjoittaja tunnistaa – aivan oikein – että raivopäisten rasistien kustannuksella pilailu, väkivallan ironisointi ja alentavien herjien heittäminen humoristisessa sävyssä tarjoaa savuverhon. Savuverhon tarkoitus on peittää alleen se tosiasia, että tekstiä tuottavat kansanmurhasta haaveilevat natsi-ideologian kannattajat.

Erityisesti kun halutaan purkaa kuluttajien identiteettiin liittyvää muutosvastarintaa ovat kepeys ja leikillisuus omiaan murtamaan aiempia negatiivisia mielikuvia.

Daily Stormerin kirjoittajaohje osoittaa, että nuorten ihmisten rekrytointi aatteen kannattajiksi on sivuston tärkein päämäärä. Huumori toimii myös tässä, koska ihmiset ovat yleensä vastaanottavaisia myös epäluuloa herättäville asioille, kunhan ne esitetään kepeästi. ”Lukija houkuttuu uteliaisuudesta tai tuhmasta huumorista, ja sitten hitaasti herää todellisuuteen lukemalla samat asiat yhä uudestaan”.

On syytä huomata, että huumori ja itseironia toimivat samalla tavalla tavallisessakin markkinoinnissa. Erityisesti kun halutaan purkaa kuluttajien identiteettiin liittyvää muutosvastarintaa ovat kepeys ja leikillisuus omiaan murtamaan aiempia negatiivisia mielikuvia. Vaikkapa kaurajuomien kepeä mainosteksti ei liene suunnattu varsinaisesti vegaaneille, vaan pikemmin sulattamaan tuotteeseen skeptisesti suhtautuvien sydämiä.

Mainosalalla työskentelevät tietävät, että toisinaan asiat kannattaa vetää överiksi. Kuten myös uusnatsisivuston ohjeistus toteaa: ”liiallinen liioittelemine ei ole mahdollista”.

Kirjoittaja osoittaakin tuntevansa ihmisielen toimintaa hyvin todetessaan, että ”jopa silloin kun lukija sanoo itselleen ’tämä on naurettavaa’, asia silti vaikuttaa heihin tunteellisella tasolla”. Tietoinen toistuva altistaminen rasistisille ajatuksille vitsien ja liioittelun muodossa jättää jälkensä kaikkiin.

Erityisesti vaarassa ovat vastauksia janoavat, vasta maailmaa itselleen jäsentävät nuoret mielet.

Huumori ja viikunanlehdet

Huumori tarjoaa myös konkreettisemmän näköesteen rasistiseen sisältöön. Kuten *Daily Stormer*in kirjoittajaohje toteaa: ”asiaan vihkiytymättömän ei pidä pystyä kertomaan laskemmeko leikkiä vai emme”. Kielifilosofit kutsuvat *viikunanlehdiksi* sellaista kielenkäyttöä, jonka tarkoitus on estää kuulijoita havaitsemasta puhujan rasistisuutta. Viikunanlehtiä ja muita kielellisen manipuloimisen tapoja tutkitaan kielenkäytön tapoihin ja kontekstisidonnaisuuteen keskittyvän pragmatiikan alalla.

Viikunanlehti rasistisessa kielenkäytössä, kuten taiteessakin, verhoaa häidin tuskin sen, minkä kaikki tietävät olevan lehden alla.

Viikunanlehtien käyttöä tutkinut kielifilosofi **Jennifer Mather Saul** tarjoaa syvällisen katsauksen kielellisen manipulaation muotoihin ensi vuonna julkaistavassa kirjassaan [*Dogwhistles and Figleaves: How Manipulative Language Spreads Racism and Falsehood*](#). Saulin mukaan pääasiallinen syy sille, että viikunanlehdet todella toimivat, on suuren yleisön karikatyyrinomainen mielikuva rasismista.

Monien jakama, usein tiedostamaton ja ilmeisen kyseenalainen oletus on, että rasistinen asenne on tyystin mustavalkoinen ja nyanssiton. Syystä tai toisesta monien mielikuvissa rasistinen asenne on kategorinen, eikä siis salli poikkeuksia. Näin pienetkin poikkeamat, jotka ovat ristiriidassa tuon tiedostamattoman oletuksen kanssa, saatetaan katsoa vastaevidenssiksi rasismisyytöksille. Tyypillinen esimerkki viikunanlehdessä on puheessa esiintuotu rasistin hyvä kaveri, jonka etnisuus väitetysti osoittaa, ettei rasismisyytös voi pitää paikkaansa – eihän rasisti sietäisi kaveripiirissään muita kuin etnisiä suomalaisia.

On ilmeistä, että rasistisia vitsejä useimmiten kertovat juuri rasistit huvittaakseen rasistista yleisöä. Toki muitakin syitä on, kuten yleisön järkyttäminen, trollaaminen tai huono maku.

Kuten myös EU [on huomionnut](#), huumoria käytetään usein viikunanlehtenä. Koska leikinlasku määritelmällisesti tarkoittaa, ettei puhuja ole tosissaan, niin rasististen vitsien kertoja voi vedota aina siihen, ettei todella tarkoittanut sitä, mitä sanoi.

Puolustus kuitenkin ontuu. On ilmeistä, että rasistisia vitsejä useimmiten kertovat juuri rasistit huvittaakseen rasistista yleisöä. Toki muitakin syitä on, kuten yleisön järkyttäminen, trollaaminen tai vain huono maku. Yleisellä tasolla lienee kuitenkin selvää, että rasistisesta huumorista nauttivat erityisesti juuri rasistit. Näin ollen rasististen vitsien viljely puhuu pikemmin kertojan rasistisuuden puolesta kuin sitä vastaan.

On myös syytä huomata, että rasististen vitsien rasistisuus ei merkittävästi eroa muusta rasismista. Vitsailua tai ei, rasistiset heitot alentavat rasismin kohteita ja halventavat näiden ihmisarvoa.

Kuten rasistista huumoria tutkinut filosofi [Jarno Hietalahti esittää](#), merkittävin moraalinen ero rasistisen huumorin ja ei-rasistisen etnisen huumorin välillä on siinä, nauretaanko rodullistetuille vitsin kohteille alaspäin vai pitäen vitsin kohteita tasa-arvoisina, osallisina jaettuun, yhteiseen ihmisyyteen.

Eräs kiinnostava uusi viikunanlehtien muoto onkin pyrkiä hämärtämään eroa ei-rasististen ja rasististen vitsien välillä. Esimerkiksi *Perikato*-elokuvasta tehdyt Hitler raivostuu -meemit eivät sinänsä ole rasistista huumoria, jos edellä mainittua rodullistetuille alaspäin nauramista ei tapahdu. Mauttomia tai ajattelemattomia ne voivat toki olla [muista syistä](#). Monet rasismin kanssa flirttailevat toimijat pyrkivät ilmeisen tahallaan esittämään, että rasistisen huumorin paheksuminen tarkoittaa myös esimerkiksi Hitler-meemien kategorista tuomitsemista rasistisina – mikä ei selvästikään pidä paikkaansa.

Suopeus muuttuu herkkäuskoisuudeksi?

Kuten yllä todettiin, viikunanlehtien toiminta perustuu sille, että kuulijoiden käsitykset rasismista ovat hämäriä. Yksi tietoinen strategia rasismin levittämisessä onkin rasismin käsitteen kyseenalaistaminen. Venkoilu rasismin tuomitsemisessa vetoamalla [erilaisiin rasismin määritelmiin](#) on yksi tapa ruokkia tätä epätietoisuutta suuressa yleisössä. Koko rasismipuheen kyseenalaistaminen on toinen vastaava strategia.

Usein myös tutkijoilta jää huomaamatta kuitenkin tärkeämpi seikka. Viikunanlehdet toimivat osin siksi, että ihmiset yleisesti eivät halua olettaa pahinta muista. Todistusaineiston ollessa epäselvää ja sirpaleista, monet asiat on helppo painaa villaisella. Rasismi nähdään mieluummin harkitsemattomuutena kuin osoituksena moraalisesta korruptiosta.

Nykypäivän rasistien harjoittama tahallinen kuulijoiden manipulointi loisii pääasiassa juuri tässä ihmisluontomme piirteessä: suopeudessa. Ongelma on kuitenkin se, että suopeus on aiheellista vain pienempien inhimillisten vikojen tapauksessa. Kiivastuminen, harkitsemattomuus ja mauttomuus kuuluvat moraalisesti aivan eri kategoriaan kuin tahallinen harhaanjohtaminen. Jälkimmäinen kuuluu samaan luokkaan tarkoituksellisen valehtelemisen kanssa.

Nykypäivän rasistien harjoittama tahallinen kuulijoiden manipulointi loisii pääasiassa juuri tässä ihmisluontomme piirteessä: suopeudessa.

Suopea asenne muuttuu heikkoudeksi ja herkkäuskoisuudeksi, kun se kohdistuu yleisöä tahallaan harhaanjohtaviin mielipidevaikuttajiin.

Yllä kuvatut strategiat ovat kuitenkin laajamittaisessa käytössä [laitaoikeiston piireissä](#). Tyypiesimerkiksi käy **Donald Trumpin** hallinnon päästrategistina toimineen **Steve Bannonin** ja hänen ylläpitämänsä *Breitbart*-valeutissivuston viestintätyyli. Bannon [kiersi taannoin Eurooppaa](#) kokoamassa kansallismielisten rivejä, pääasiallisesti kouluttaen heitä juuri yllä kuvatun kaltaisessa strategisessa viestinnässä. Siksi on syytä olettaa, että hän oli jakamassa erityisesti näitä oppeja myös tämän mantereen [kansallismielisille poliitikoille](#).

On syytä kysyä, kuinka moni suomalainen poliitikko on omaksunut saman viestinnällisen strategian, jota Bannonkin levittää. Olennaista ei toki ole tuon strategian alkuperä, vaan nimenomaan sen käyttö osana suomalaista keskustelua ja julkisuuskuvien hallintaa.

Jussi Halla-ahon Scripta-blogia analysoineet tutkijat [Tuija Saresma ja Urho Tulonen](#) ovat todenneet sen sisältämän viestinnän olevan ”ihmisten tunnereaktioita hyödyntävä keino käyttää valtaa”. Myös esimerkiksi Hommaforumilla keskustellaan yllä kuvattujen [manipulatiivisten keinojen käytöstä](#) omien päämäärien saavuttamiseksi.

Ongelmallista erityisesti akateemisen tutkimuksen näkökulmasta on, että tahallista harhaanjohtamista on vaikea näyttää toteen. Jopa silloin kun rasismisyytösten kohde on tunnettu pitkään jatkuneesta flirttailusta rasismien kanssa, on todistusaineisto usein sen verran sirpaleista, että kohde voi esimerkiksi uhrinumalla saada ainakin joidenkin sympatiat puolelleen. Samasta syystä manipuloinnin vedenpitävä todentaminen tutkimuksen keinoin on haasteellista.

Tarkoitus pyhittää keinot?

Ongelmallinen manipulatiivinen kielenkäyttö on osa laajempaa vastakkainasettelua yhteiskunnassa ja pitää ymmärtää sen osana. Epäilemättä ainakin osa oikeistopopulistista kielipeliä pelaavista tahoista vilpittömästi uskoo väitteitä, joiden mukaan vastapuoli – siis vihervasemmisto tai niin sanottu suvaitsevaisto – on vähintään yhtä syyllinen samojen vilpillisten keinojen käyttöön, tai jopa itse aloittanut näiden vääristelystrategioiden käytön. Tämä *tu quoque* (suom. ’sinäkin’) ajattelu on kiinteä osa nykyistä yhteiskunnallista polarisaatiota.

Tässäkin yhteydessä on oltava varovainen, ettei liika suopeus johda väärin johtopäätöksiin. Yksi rasistisen manipuloinnin keinoista on valheellisesti esittää, että koska suvaitsevainen vastapuoli väitetyksi käyttää samoja keinoja kuin rasismia levittävätkin, on ero osapuolten välillä lopulta pelkkä makuasia.

Vaikka samoja keinoja käytettäisiinkin molemmissa leireissä – mikä ei näytä edes pitävän paikkaansa – ja vieläpä yhtä räikeän manipulatiivisesti, olisi ääritahojen toiminta silti moraalisesta näkökulmasta hyvin erilaista kuin niiden vastustajien.

Yleisön ohjailua syrjivien ja vihamielisten ideologioiden piiriin tulisi aina pitää merkittävästi tuomittavampana kuin vastaavin keinoin tapahtuvaa ihmisten kaitsemista suvaitsevaisuuteen ja tasa-arvoon sitoutuneiden näkemysten taakse. Manipulointi on toki itsessään tuomittavaa, mutta paljon väliä on myös sillä, mistä motiiveista käsin ja kuinka hyväksyttäviä päämääriä kohti ohjailua harjoitetaan.

Lopuksi

Poliittisten väitteiden yleisönä meidän tulee kiinnittää huomiota myös siihen mahdollisuuteen, että omaa taipumustamme suhtautua puhujiin vilpittöminä todenpuhujina käytetään toisinaan räikeästi hyväksi. Erityisesti meidän tulisi tunnistaa oma haluttomuutemme uskoa pahinta kanssaihmisistä, jotta tunnistamme tilanteet, joissa suopeutemme on vaarassa muuttua herkkäuskoisuudeksi.

Tässä kirjoituksessa esiteltyjen näkökohtien perusteella voitaneen sanoa, että eräs tämän päivän rasististen manipuloijien välineistä on myös demokraattisten perusoikeuksien keskiössä oleva [syyttömyysoletama](#).

Taitava manipuloija käyttää hyväkseen muiden tulkintaan liittyvää suopeuttamme sekä taipumustamme pitää syytöntä syyttömänä, kunnes toisin todistetaan. Manipuloijien käsissä nämä demokraattiset hyveet ovat kuitenkin vaarassa muuttua aseiksi demokratiaa itseään, ja siihen kiinteästi kuuluvia tasa-arvoa ja vapaata mielipiteenmuodostusta vastaan.

FT Jani Sinokki toimii tutkijatohtorina Oulun yliopistossa.

Artikkelikuva: Melk Hagelslag / Pixabay

Artikkeliin sovelletaan avoimen julkaisemisen lisenssiä tiedelehdille (CC BY-NC-ND). [Lue lisää tekijänoikeuksista.](#)